

Obszar „Pieniny” najlepiej charakteryzuje słowo „mozaika”. Ogromnemu bogactwu przyrodniczemu i zróżnicowaniu krajobrazowemu towarzyszy mozaika rozdrobnionej własności gruntów i mozaika metod ochrony koniecznych dla zachowania jego specyfiki.

Nadrzędnym celem projektu realizowanego w latach 2013-2018 jest ochrona siedlisk przyrodniczych i gatunków w obszarze „Pieniny” przez przywrócenie tradycyjnej, ekstensywnej gospodarki na gruntach wykupionych w trakcie trwania projektu oraz przez wykonywanie zabiegów ograniczających negatywny wpływ człowieka na przyrodę Pienin. W ramach projektu zaplanowano działania ochrony czynnej w murawach kserotermicznych (6210), górskich łąkach konietli-cowych i mietlicowych użytkowanych ekstensywnie (6520), młakach górskich (7230), żyznych buczynach (9130), ciepłolubnych buczynach storczykowych (9150) i jaworzynach górskich (9180).

młaka górská

ft. Marek Majerczak

Wypuky gruntów i objęcie ich ochroną

Jednym z największych utrudnień w prowadzeniu działań ochronnych jest skomplikowana struktura własności. Ponad 40% gruntów w obszarze „Pieniny” to grunty prywatne, wspólnotowe, gminne itp. W trakcie realizacji projektu planowany jest wykup około 40 ha gruntów od prywatnych właścicieli. W przypadku nieleśnych siedlisk przyrodniczych (łąki, młaki, murawy), których powierzchnia została oszacowana na 24 ha, zaplanowano objęcie ich zabiegami (odkraczanie, coroczne koszenie z usuwaniem biomasy i zwartej warstwy suchych traw z lat ubiegłych czyli wójki), kształtującymi dotychczasowy ich stan i bogactwo florystyczne. W odniesieniu do terenów pokrytych lasem (poza 16 ha) planowane jest wyłączenie ich z dotychczasowej eksploatacji.

zaniechanie użytkowania łąk grozi utratą siedlisk

ft. Grzegorz Vončina

Remonty szlaków

W projekcie przewidziano remont 1260 metrów szlaków turystycznych w celu ochrony siedlisk przyrodniczych żyznych buczyn (9130), ciepłolubnych buczyn storczykowych (9150) i jaworzyn górskich (9180) przed nadmiernym użytkowaniem turystycznym (skrót szlaków, szerokie rozdeptanie gruntu powodujące erozję gleby).

Dodatkowo w ramach projektu planowane są remonty lub wymiana elementów infrastruktury technicznej szlaków (drogowskazy, tablice informacyjne, ławy, schododrobiny itp.). Remonty przeprowadzone zostaną na kilku odcinkach w rejonie Trzech Koron, Góry Zamkowej, Czersteża i Sosnowa.

remont szlaku sposobem ochrony siedlisk leśnych

ft. Edward Michał Dudzik

Poprawa warunków bytowania dla pszonaka pienięskiego

Pszonak pienięski, rosnący w rejonie wzgórz zamkowego w Czorsztynie, narażony jest na mechaniczne niszczenie związane z koniecznością napraw niszczących murów Zamku Czorsztyn. Zagrożeniu mu również niekorzystne zmiany w siedlisku, w tym zarastanie przez krzewy. W ramach działań związanych z realizacją projektu planowane jest dokończenie utwardzania zewnętrznych murów zamku, zlikwidowanie zaplecza remontowego i uporządkowanie terenu. Wykonane zostanie również coroczne odkraczanie murów w jego otoczeniu.

pszonak pienięski

ft. Maciej Szajowski

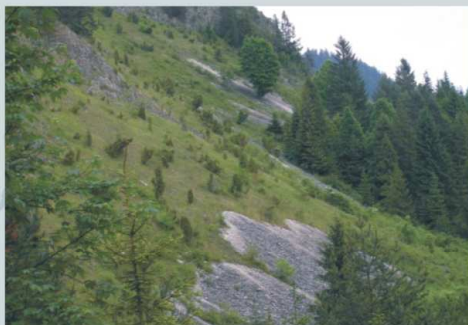

pszonak pienięski u stóp ruin Zamku Czorsztyn

ft. Marek Majerczak

Zabiegi na murawach

Od chwili zaniechania tradycyjnego użytkowania muraw (wypas owiec i bydła) obserwuje się ciągłe pojawianie i rozrastanie na nich krzewów i drzew. Dla powstrzymania tego procesu niezbędne jest wprowadzenie zabiegów odkraczania z ręcznym usuwaniem wyciętej biomasy, które zastąpią dotychczasowe czynności ekstensywnej gospodarki rolnej. W projekcie przewidziano środki na prace na około 8 ha.

mozaika siedlisk ciepłolubnych

ft. Grzegorz Vončina

gniewosz plamisty

ft. Bogusław Kozik

Zabezpieczenie miejsc rozrodu płazów

Prowadzony na hali Majerz w Hałuszowej kulturowy wypas owiec przyczynia się do zachowania tradycji i utrzymania specyficznej biocenozy pastwiska, ale jednocześnie stwarza zagrożenie dla miejsc rozrodu płazów. W ramach projektu zostanie wykonane jedno oczko wodne, poidła dla owiec, a ponadto zabezpieczone będą wysięki wód z jednoczesną możliwością pojenia owiec.

kumak górski

ft. Bogusław Kozik

Usuwanie gatunków inwazyjnych

Człowiek przyczynia się często do rozprzestrzeniania inwazyjnych obcych gatunków roślin. Rośliny te, pojawiając się w środowisku naturalnym, zagrażają cennym rodzimym gatunkom i zbiorowiskom. Ochrona położonych wzdłuż Dunajca lasów leśnych i specyficznej dla nich flory będzie odbywała się przez eliminację gatunków obcych: rdestowca ostrokończystego i sachalińskiego. Wszystkie działania ochronne zostaną objęte monitoringiem ich skuteczności dla zachowania siedlisk przyrodniczych, gatunków oraz regeneracji pokrywy roślinnej.

rdestowiec sachaliński - gatunek inwazyjny

ft. Grzegorz Vončina

Dla rozpowszechnienia informacji o sieci Natura 2000 oraz idei zachowania ochrony bogactwa przyrody obszaru „Pieniny” planowany jest szereg zajęć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży, cykl warsztatów dla nauczycieli, przewodników, filisaków i samorządowców oraz konferencja kończąca projekt, podsumowująca doświadczenia zdobyte w trakcie jego realizacji.

harmonia działalności człowieka i przyrody

ft. Grzegorz Vončina

Natura 2000 w Pieninach

Natura w mozaice - ochrona gatunków i siedlisk w obszarze „Pieniny”

Projekt LIFE+ nr LIFE12 NAT/PL/000034
pt.: Natura w mozaice - ochrona gatunków i siedlisk w obszarze „Pieniny” (LIFE Pieniny PL)
 współfinansowany przez instrument finansowy LIFE+ Wspólnoty Europejskiej i Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
 Beneficjent: Pieniński Park Narodowy.

Czas trwania projektu: **1.09.2013 - 30.06.2018**
 Nr umowy o dofinansowanie: LIFE12 NAT/PL/000034
 Nr umowy o współfinansowanie: 572/2013/Wn-06/OP-WK-LF/D

Budżet całkowity: **1 276 538 EUR**, w tym:
 - wkład UE (program LIFE+): 638 269 EUR (50%)
 - wkład NFOŚiGW: 573 924 EUR (45%)
 - wkład własny PPN: 64 345 EUR (5%)

wydawca:
Pieniński Park Narodowy
 ul. Jagiellońska 107B, 34-450 Krośnice n.D.
 tel. 18 262-56-01, 18 262-56-02, fax 18 262-56-03
 e-mail: biuro@pieniny.pl
 www.pieniny.pl

tekst: Grzegorz Vončina, Iwona Wróbel, Teresa Ciesielka
 zdjęcia na stronie tytułowej: Bogusław Kozik, Marek Majerczak, Grzegorz Vončina
 opracowanie graficzne: Marek Majerczak
 2014

egzemplarz bezpłatny

obuwik
pospolity

ft. Maciej Szajkowski

Sieć Natura 2000 to forma ochrony przyrody utworzona we wszystkich krajach Unii Europejskiej, która ma łączyć skuteczną ochronę różnorodności biologicznej z utrzymaniem zrównoważonej gospodarki człowieka, nie oddziałującej negatywnie na przyrodę obszaru. W jej skład wchodzić tzw. **obszary siedliskowe**, chroniące siedliska przyrodnicze (opisane konkretnymi zbiorowiskami roślinnymi), wybrane gatunki roślin i zwierząt (z wyjątkiem ptaków) oraz tzw. **obszary pasie** chroniące wybrane gatunki ptaków.

Dla prawidłowego funkcjonowania sieci konieczne jest utrzymanie lub przywrócenie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych, wybranych gatunków roślin i zwierząt w obszarach oraz zachowanie terenów zapewniających łączność między tymi obszarami. W każdym obszarze wyznaczane są przedmioty ochrony, czyli siedliska i gatunki, których ochrona jest istotna z europejskiego punktu widzenia wyrażonego w unijnych dyrektywach. Ich stan jest cyklicznie monitorowany i oceniany, a jeżeli jest to konieczne, prowadzone są specjalne zabiegi ochronne.

Pieniny są elementem ogólnoeuropejskiej sieci. W najatrakcyjniejszej części pienińskiego pasa skalnego, leżącego równocześnie w granicach Pienińskiego Parku Narodowego, wyznaczono dwa obszary o wspólnej nazwie „Pieniny”: siedliskowy PLH120013 i ptasi PLB120008. Po niewielkiej korekcie przebiegu granic utworzą one wspólny obszar PLC120002 „Pieniny” o powierzchni 2336,4 ha.

O wybitnych walorach tego terenu decyduje jego budowa geologiczna, przejawiająca się obecnością strzelistych, wapiennych turni, rozdzielonych głębokimi wąwozami, w tym słynnym Przełomem Dunajca. Skomplikowane ukształtowanie terenu i mozaika warunków siedliskowych, a także wielopokoleniowa, zgodna z rytmem przyrody działalność mieszkańców Pienin, znajduje swoje odzwierciedlenie w bogactwie i specyfice występujących tu organizmów i jest przykładem harmonii między człowiekiem a otaczającą go przyrodą.

bogactwo krajobrazu Pienin

ft. Maciej Szajkowski

Przedmioty ochrony w obszarze siedliskowym „Pieniny” PLH120013

(w nawiasach po nazwie siedliska przyrodniczego podano jego kod przyjęty w programie Natura 2000)

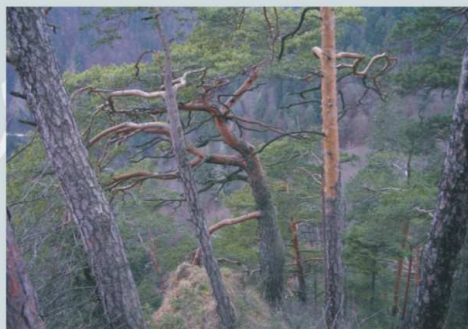
W obszarze siedliskowym uznano za przedmioty ochrony 14 **siedlisk przyrodniczych**, które łącznie zajmują około 80% powierzchni obszaru „Pieniny”. Rozmieszczone są od najniższych położonych brzegów Dunajca porośniętych nadrzecznymi lasami po same szczyty zajęte przez górskie murawy naskalne. Pieniny w polskiej części Karpat najbardziej wyróżnia grupa nieleśnych siedlisk przyrodniczych, związanych z południowymi ekspozycjami i podłożem wapiennym. Najczęściej są to małopowierzchniowe siedliska, często rozmieszczone mozaikowo, stanowiące łącznie tylko około 3% powierzchni obszaru, w których występuje większość gatunków sucho- i ciepłolubnych. Na jednym stanowisku można tutaj spotkać zarośla jałowca na murawach wapiennych (5130), murawy kserotermiczne (6210) lub nawapienne murawy wysokogórskie (6170) z unikalnymi w skali kraju gatunkami roślin, podgórskie i wyżynne rumowiska wapienne (8160) i zacienione wapienne ściany skalne (8210). Pozostałe nieleśne siedliska przyrodnicze, zajmujące około 9%, to górskie łąki kośnie użytkowane ekstensywnie (6520), na których rzadko występują lokalne, powierzchniowe wysięki wód zwane mlakami góorskimi (7230), a na ich obrzeżach lub wzdłuż potoków ziołorośla górskie (6430). Do tej grupy siedlisk przyrodniczych należą także jaskinie nieudostępnione do zwiedzania (8310), których w obszarze „Pieniny” zlokalizowano blisko 30, będące jednocześnie cennym schronieniem dla nietoperzy.

murawa kserotermiczna

ft. Bogusław Kozik

Stan zachowania nieleśnych siedlisk przyrodniczych jest w większości przypadków uzależniony od utrzymania tradycyjnej gospodarki człowieka. W Pieninach, ze względu na niewielką opłacalność prac, zaprzestano rolniczego użytkowania rozproszonych, niewielkich poletek. Zmiany zachodzące w tych siedliskach przyrodniczych (rozprzestrzenianie się bylin czyli wysokich, wieloletnich roślin, zanikanie gatunków typowych, zarastanie krzewami i drzewami, zmiana warunków siedliskowych) stały się przyczyną niekorzystnych zmian w zbiorowiskach roślinnych, a to oznacza, że konieczne jest prowadzenie aktywnej ochrony.

reliktowy lasek sosnowy

ft. Grzegorz Vondra

W grupie leśnych siedlisk przyrodniczych, które swoim zasięgiem pokrywają około 70% obszaru „Pieniny” znajdują się trzy siedliska, które wyróżniają go na tle polskich Karpat. Należą do nich: ciepłolubne buczyny storczykowe (9150), jaworzyny górskie (9180) oraz reliktowe lasy sosnowe (91Q0), zajmujące najczęściej eksponowane miejsca na kamienistej, wapiennej glebie. Siedliska ciepłolubnej buczyny storczykowej i reliktowych lasów sosnowych zajmują ekspozycje południowe, dlatego charakteryzują się sucho- i ciepłolubną florą i fauną. W siedlisku ciepłolubnej buczyny storczykowej zagrożeniem jest gatunek obcego pochodzenia - niecierpek drobnokwiatowy, natomiast w reliktowych lasach sosnowych mechanicznie niszczone są korzenie drzew rosnących przy szlakach turystycznych. Na północnych, zacienionych i stromych stokach znajduje się siedlisko przyrodnicze jaworzyny górskiej

z chronioną paprocią jęczmikiem zwyczajnym. Największą część obszaru „Pieniny” zajmują żyźne buczyny (9130), które pokrywają około 40% całej powierzchni obszaru, tworząc lite drzewostany, głównie na północnych stokach Pienin.

Wzdłuż brzegów Dunajca, przy wysiękach wody i w rejonie źródeł, wytworzyły się niewielkie i rozproszone fragmenty lasów wierzbowych, topolowych, olszowych i jesionowych, nazywanych lasami łęgowymi (91E0). Siedlisko to narażone jest na inwazję obcych gatunków, jak rdestowiec ostrokończysty i sachaliński. Ponadto brak dużych wezbrań (spowodowany uregulowaniem przepływów Dunajca przez zapórę w Niedzicy) oraz brak wielokrotnego martwego drewna w siedlisku, obniżyło ocenę stanu zachowania lasów łęgowych.

żyźna buczyna

ft. Maciej Szajkowski

Roślinami uznanymi za przedmioty ochrony w obszarze „Pieniny” są: bezlist okrywowy, pszonak pieniński (gatunek o znaczeniu priorytetowym dla sieci Natura 2000) oraz obuwik pospolity. Bezlist okrywowy jest mchem rosnącym głównie na próchniejącym drewnie świerkowym lub jodłowym. Aktualnie teren Pienin stanowi jedną z dwóch głównych ostoi tego gatunku w polskiej części Karpat, gdzie stan zachowania lokalnej populacji uznano za właściwy. Dla endemicznego pszonaka pienińskiego Pieniny są jedynym miejscem jego występowania na świecie i choć obserwuje się w ostatnich latach wzrost liczby stanowisk, nie wykraczają one poza to pasmo. Na większości stanowisk obserwuje się powolne wkraczanie krzewów, których nadmierne rozrastanie może mieć negatywny wpływ na rośliny. Obuwik pospolity, który obecnie znany jest w Pieninach tylko z trzech stanowisk, to nasz najokazalszy storczyk, jednak i w jego przypadku nadmierne rozród podszty (warstwy krzewów w lesie) może spowodować niekorzystne zmiany w stanie populacji.

bezlist okrywowy

ft. Grzegorz Vondra

Zwierzętami będącymi przedmiotami ochrony w obszarze „Pieniny” są dwa gatunki owadów: krasopani hera (gatunek priorytetowy) i biegacz urozmaicony, dwa gatunki płazów: kumak górski i traszka karpacka oraz trzy gatunki ssaków: rys, podkowiec mały i nocek duży.

traszka karpacka

ft. Bogusław Kozik

krasopani
hera

ft. Bogusław Kozik

Krasopani hera to motyl spotykany najczęściej na południowych stokach Pienin w miejscach występowania bujnych kwitnących ziołorośli. Aktualnie posiadane informacje o stanie populacji tylko z kilku stanowisk nie pozwalają na pełną ocenę stanu całej pienińskiej populacji tego motyla.

Podobnie niepełny stan wiedzy posiadamy o chrząszczy biegaczu urozmaiconym, związanym z siedliskami podmokłymi (mlaki, koryta potoków). Pomimo potwierdzenia występowania tego gatunku brak szczegółowych informacji o jego populacji i stanie siedliska nie pozwala na określenie oceny ogólnej. Płazy reprezentowane są przez kumaka górskiego, występującego dość pospolicie w obszarze i dużo rzadszą traszkę karpacką. W obydwu przypadkach ogólnikowe dane nie pozwalają na sformułowanie oceny ogólnej o stanie zachowania tych gatunków.

Przedmiotami ochrony w grupie ssaków są rys oraz dwa gatunki nietoperzy: podkowiec mały i nocek duży. Dla rysa Pieniny stanowią tylko część arealu występowania, dlatego dla zachowania gatunku konieczne jest utrzymanie korytarzy ekologicznych, czyli przestrzeni umożliwiających swobodną migrację pomiędzy najbliższymi zalesionymi obszarami Natura 2000: Ostoją Popradzką i Ostoją Gorczańską. Nietoperze znajdują w obszarze „Pieniny” dogodne zimowiska (najczęściej jaskinie) oraz żerowiska.

podkowiec mały

ft. Marek Majecki

Przedmioty ochrony w obszarze ptasim „Pieniny” PLB120008

Przedmiotami ochrony są następujące gatunki: orzeł przedni, sokół wędrowny, puchacz, sóweczka, dzięcioły białogrzbiety i trójpalczasty oraz pomurnik. Dla orła przedniego Pieniny od lat są częścią lokalnej populacji jest szacowana na 4-6 par. Podobnie jest w przypadku sóweczki (najmniejszego przedstawiciela naszych sów), dla której Pieniny też są ważnym obszarem łęgowym. Corocznie notuje się tutaj 3-4 pary. Rozpadające się drzewostany świerkowe w zachodniej części obszaru oraz starodrzewy jodłowe w terenach objętych ochroną ściśną są miejscem żerowania dzięcioła trójpalczastego. Drugi z dzięciołów - dzięcioł białogrzbiety - preferuje drzewostany liściaste lub mieszane. Pomimo różnic w zajmowanych niszach pokarmowych, obydwie gatunki wykują swoje dziuple w martwych lub zamierających drzewach. Jedynym gatunkiem migrującym, który został uznany za przedmiot ochrony jest pomurnik, przylatujący z Tatr w okresie jesienno-zimowym. Stan ochrony gatunków ptaków, jako przedmiotów ochrony w programie Natura 2000, nie został jeszcze w pełni rozpoznany.

Dla największej z krajowych sów, czyli puchacza - Pieniny stanowią jedną z ważniejszych ostoi w Polsce. Wielkość lokalnej populacji jest szacowana na 4-6 par. Podobnie jest w przypadku sóweczki (najmniejszego przedstawiciela naszych sów), dla której Pieniny też są ważnym obszarem łęgowym. Corocznie notuje się tutaj 3-4 pary. Rozpadające się drzewostany świerkowe w zachodniej części obszaru oraz starodrzewy jodłowe w terenach objętych ochroną ściśną są miejscem żerowania dzięcioła trójpalczastego. Drugi z dzięciołów - dzięcioł białogrzbiety - preferuje drzewostany liściaste lub mieszane. Pomimo różnic w zajmowanych niszach pokarmowych, obydwie gatunki wykują swoje dziuple w martwych lub zamierających drzewach. Jedynym gatunkiem migrującym, który został uznany za przedmiot ochrony jest pomurnik, przylatujący z Tatr w okresie jesienno-zimowym. Stan ochrony gatunków ptaków, jako przedmiotów ochrony w programie Natura 2000, nie został jeszcze w pełni rozpoznany.

młode sokół wędrowny

ft. Bogusław Kozik